

Bruselj, 29. september 2023
(OR. en)

13306/23

SOC 634
EMPL 453
ECOFIN 915
EDUC 364

DOPIS

Pošiljatelj:	Odbor za socialno zaščito
Prejemnik:	Odbor stalnih predstavnikov/Svet
Zadeva:	Ključni socialni izzivi: ključna sporočila Odbora za socialno zaščito na podlagi letnega pregleda prikaza uspešnosti socialne zaščite – potrditev

Pošiljamo vam ključna sporočila, pripravljena na podlagi letnega pregleda prikaza uspešnosti socialne zaščite in razvoja politik na področju socialne zaščite, ki jih je Odbor za socialno zaščito dokončno oblikoval 26. septembra 2023, da bi jih Svet (EPSCO) lahko potrdil na seji 9. oktobra 2023.

Celotno poročilo je v dokumentu 13306/23 ADD 1.

Profili posameznih držav članic v okviru prikaza uspešnosti socialne zaščite iz priloge k temu poročilu so v dokumentih 13306/23 ADD 2–4.

Ključna sporočila

1. **Odbor za socialno zaščito je v skladu s svojim mandatom iz člena 160 PDEU za Svet pripravil letni pregled socialnih razmer v EU in razvoja politik v državah članicah**, za kar je uporabil najnovejše razpoložljive podatke in informacije. Na podlagi tega pregleda Odbor za socialno zaščito opozarja na naslednje ugotovitve in skupne prednostne naloge, ki bi morale usmerjati pripravo letnega pregleda trajnostne rasti za leto 2024.
2. Leta 2022 se je **ruska vojna agresija proti Ukrajini** zgodila v času, ko je Evropa kazala močne znake okrevanja po gospodarskem šoku brez primere zaradi pandemije COVID-19. Zaradi tega je prišlo do močnega upada. **Gospodarska rast** v EU se je v letu 2022 upočasnila, vendar je kljub strahovom pred recesijo pozitivna rast v prvi polovici leta 2023 pokazala odpornost evropskega gospodarstva v zahtevnih svetovnih razmerah. Skupna zaposlenost se je v letu 2022 še naprej povečevala, čeprav počasneje med letom, stopnja **zaposlenosti** oseb, starih od 20 do 64 let, pa je v prvem četrtletju leta 2023 dosegla 75,3 %. Stopnja brezposelnosti je v letu 2022 ostala zelo stabilna pri 6,2 % (kar je precej pod 6,5-odstotno stopnjo marca 2020, tik pred začetkom krize zaradi COVID-19) in je aprila 2023 dosegla novo rekordno nizko raven 5,9 % ob visokih stopnjah udeležbe na trgu dela in zaposlenosti.
3. **Cene** so se izrazito zvišale od februarja 2022, ko je Rusija začela vojno agresijo. Medtem ko so bila ta povišanja cen sprva posledica zvišanja cen energije, so se pritiski razširili, saj so se višji stroški energije prenesli na hrano, storitve in drugo blago. To je vplivalo na cene življenjskih potrebščin in posledično na kupno moč gospodinjstev, zlasti za družine z nižjimi dohodki, ki večji del svojega dohodka porabijo za energijo in hrano. Vendar se je skupna inflacija, potem ko je leta 2022 dosegla najvišjo vrednost, v prvem četrtletju leta 2023 ob močnem padcu cen energije še naprej zniževala.

4. Medletna rast **realnega agregatnega dohodka gospodinjstev** v EU se je v letu 2022 zmanjšala in v tretjem in četrtem četrtletju postala negativna. To je bilo predvsem posledica naraščajoče inflacije in padca realnih sredstev za zaposlene in samozaposlene ter negativnega medletnega realnega prispevka iz (neto) socialnih prejemkov. V prvem četrtletju 2023 so dohodki gospodinjstev v enem letu realno ostali približno stabilni (+0,3 %), kar kaže, da je bilo zmanjšanje realnih plač (prispevek za -0,9 %) večinoma uravnoteženo z davki, prejemki in drugimi transferji (prispevek +0,9 %).
5. **Kar zadeva napredek pri doseganju cilja zmanjšanja revščine do leta 2030, je bila v EU v letu 2022 dosežena splošna stabilnost v primerjavi s prejšnjim letom** (z zmanjšanjem stopnje tveganja revščine ali socialne izključenosti za 0,1 odstotne točke) **in v zadnjih treh letih**. Ta stabilnost odraža zmanjšanje števila ljudi, ki jim grozi revščina¹, in tistih, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo ali brez delovno aktivnih članov, vendar povečanje komponente resne materialne in socialne prikrajšanosti. Na ravni držav članic je leta 2022 približno četrtnina držav zabeležila znaten padec stopenj tveganja revščine ali socialne izključenosti. Večina držav članic ni zabeležila bistvenih sprememb v svojih stopnjah. Nasprotno pa se je v nekaj državah članicah, kjer so bile stopnje nižje od povprečja, te zvišale, medtem ko so se v večini držav članic z višjimi stopnjami od povprečnih stopenj te stopnje dejansko znižale, kar kaže na določeno stopnjo konvergence v uspešnosti držav članic. **Hitre ocene Eurostata, ki se nanašajo na dohodke za leto 2022**, kažejo tudi, da je revščina v letu 2022 v povprečju ostala na splošno nespremenjena.

¹ To se nanaša na dohodek v letu 2021.

6. **Ta stabilnost je tudi posledica ukrepov dohodkovne podpore**, sprejetih za ublažitev učinka visoke inflacije, kar je ohranilo nominalni razpoložljivi dohodek. To potrjuje pozitiven učinek izrednih ukrepov, sprejetih na ravni EU in držav članic v zadnjih treh letih. V nasprotju s finančno krizo leta 2008 učinkovito blažijo negativne učinke pandemične, energetske in inflacijske krize na prihodke. Vendar zvišanje življenjskih stroškov vpliva na realne dohodke, kot je bilo delno zajeto z oceno stopnje tveganja revščine za leto 2021², ki kaže zvišanje za približno polovico držav članic in nakazuje morebitno poslabšanje življenjskega standarda v več državah. Medtem ko se ocenjuje, da se je mediana razpoložljivega dohodka na gospodinjstvo v EU nominalno povečala za približno 7 %, se je realno zmanjšala za približno 2 %.
7. Kar zadeva dopolnilni cilj, **je revščina otrok v letu 2022 ostala na splošno stabilna**, pri čemer se je število otrok, ki jim grozi revščina ali socialna izključenost, v primerjavi z letom 2021 le rahlo povečalo (za 0,3 milijona). To je posledica rahlega upada populacije otrok, ki jim grozi revščina, večjega zmanjšanja števila otrok, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo ali brez delovno aktivnih članov, in povečanja števila otrok, ki se soočajo s hudo materialno in socialno prikrajšanostjo. Kljub temu je bilo leta 2022 število otrok, ki jim grozi revščina ali socialna izključenost, višje kot v referenčnem letu 2019, in sicer za 0,9 milijona.

² Ljudje, ki jim v letu 2021 grozi revščina, so tisti z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom pod pragom tveganja revščine, izračunanim leta 2021, prilagojenim glede na gibanje HICP med letoma 2021 in 2022. Temeljni kazalnik stopnje tveganja revščine je opredeljen kot odstotni delež oseb v celotnem prebivalstvu, ki so pod tem inflaciji prilagojenim pragom revščine. Kazalnik delno zajema gibanja cen in njihov vpliv na dohodek.

8. Kljub preostalim izzivom je bilo mogoče opaziti določen **pozitiven razvoj socialnih razmer**, pri čemer je bilo število držav članic, ki so zabeležile pozitivne spremembe, višje od števila držav članic, ki so zabeležile negativne spremembe, na naslednjih področjih:
- zmanjšanje deleža prebivalstva, ki živi v **gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo ali brez delovno aktivnih članov**, v skoraj polovici držav članic, z **dolgotrajno brezposelnostjo** v skoraj eni tretjini, in nadaljnje povečevanje **stopnje zaposlenosti** starejših delavcev v skoraj vseh državah članicah, kar odraža izboljšanje na trgu dela;
 - izboljšal se je tudi položaj **mladih**, saj se je zmanjšalo število tistih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo, zmanjšala pa se je tudi splošna stopnja v EU;
 - znatno se je tudi zmanjšala **globina revščine** (tj. relativna mediana vrzeli tveganja revščine) pri splošnem prebivalstvu v več kot tretjini držav članic, pa tudi pri otrocih.
9. Kljub temu ostaja nekaj **področij, ki jih je treba spremljati** glede na nedavni razvoj, in sicer:
- povečanje stopnje **hude materialne in socialne prikrajšanosti** ter standardne stopnje materialne in socialne prikrajšanosti za splošno prebivalstvo in otroke v približno tretjini držav članic, kar odraža, da se je realni razpoložljivi dohodek gospodinjstev v letu 2022 poslabšal, saj se je cenovna dostopnost številnih stvari zmanjšala zaradi povečanja inflacije. To se je odražalo tudi v znatnem povečanju stopnje **preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški** v številnih državah;

- **poslabšanje revščine in relativnega dohodkovnega položaja starejših** (starih 65 let ali več) s povečanjem stopnje tveganja revščine ali socialne izključenosti v več kot polovici držav članic. Relativni dohodki od pokojnin, ki se odražajo v skupnem nadomestitvenem razmerju, so se poslabšali v podobnem številu držav članic;
 - mešana gibanja v zvezi z **dohodkovnimi neenakostmi**, s poslabšanji v skoraj polovici držav članic, a izboljšanji v podobnem številu držav članic.
10. **Evropski steber socialnih pravic** določa potreben okvir za ukrepe na ravni EU in držav članic. Steber bo skupaj s tremi **krovnimi cilji EU** na področju zaposlovanja, spretnosti ter zmanjševanja revščine prispeval k doseganju navzgor usmerjene socialne konvergence med državami članicami. Ker so cilji medsebojno odvisni in se vzajemno krepijo, bi bilo treba na vseh področjih politike sprejeti **usklajene ukrepe politike**.
11. Države članice bi morale še naprej sprejemati **ciljno usmerjene ukrepe za ublažitev učinka zvišanja cen in nestanovitnosti**. Zaščititi bi bilo treba kupno moč gospodinjestev, zlasti za družine z nižjimi dohodki, ki večji del svojega dohodka porabijo za energijo in hrano (ter druge osnovne storitve) in ki jih posledično vse bolj prizadene materialna in socialna prikrajšanost. V tem okviru lahko **ocena porazdelitvenega učinka politik in reform** pomaga preprečiti negativne socialne učinke ukrepov na revščino in neenakosti ter jo je treba bolj sistematično uporabljati pri oblikovanju reformnih ukrepov in pri pripravi proračuna.
12. V sedanjih negotovih mednarodnih in gospodarskih razmerah bi morale **pozitivno dinamiko zaposlovanja v okviru okrevanja po pandemiji COVID-19** spremljati **politike socialne zaščite in vključevanja ob podpori socialnih naložb**, da bi zagotovili pravično rast, dodatno izboljšali odpornost gospodarstev in družb ter zmanjšali tveganja za ranljiva gospodinjstva in posameznike, vključno s tistimi, ki so povezana z zelenim in digitalnim prehodom.

13. Države članice bi morale še naprej **posodabljati svoje sisteme socialne zaščite in socialnega vključevanja**, pri čemer bi morale pozornost nameniti ustreznosti, pokritosti in uporabi ugodnosti, to pa učinkovito kombinirati z ukrepi dejavnega vključevanja, tudi na podlagi izkušenj, pridobljenih med krizo zaradi COVID-19, hkrati pa oblikovati trajnejše ukrepe. Morale bi zagotavljati in po potrebi okrepiti trdne socialnovarstvene mreže z vključevanjem ustrezne dohodkovne podpore (z minimalnim dohodkom in drugimi spremljajočimi denarnimi prejemki), prejemkov v naravi ter dostopa do omogočitvenih in osnovnih storitev v skladu s priporočilom Sveta o zadostnem minimalnem dohodku za aktivno vključevanje. Poenostavitev in racionalizacija koristi sta potrebni tudi zato, da se zagotovi njihova uporaba, medtem ko je njihova ustrezna indeksacija ključna glede na trenutne visoke stopnje inflacije.
14. Spodbujati bi bilo treba **socialno zaščito za vse delavce in samozaposlene** v skladu s priporočilom Sveta iz leta 2019 o dostopu delavcev in samozaposlenih oseb do socialne zaščite. Poročilo o izvajanju priporočila kaže, da se raven ambicij držav članic pri zagotavljanju formalnega in učinkovitega kritja z ustreznimi in preglednimi sistemi socialne zaščite precej razlikuje. Približno polovica držav članic načrtuje pomembne reforme za izboljšanje udeležbe v sistemih socialne zaščite za posebne kategorije ljudi na trgu dela; vendar se še ne izvajajo vse. V več državah članicah je bilo v nacionalnih izvedbenih načrtih manj pozornosti namenjene zagotovitvi učinkovite pokritosti, zlasti s prilagoditvijo pravil, ki urejajo pravice, in izboljšanju preglednosti. Zato so potrebna nadaljnja prizadevanja za izvajanje, da se odpravijo obstoječe vrzeli.

15. Proti poslabšanju **revščine otrok** so potrebni ukrepi za prekinitev medgeneracijskega prenosa revščine, tudi z izvajanjem priporočila Sveta o vzpostavitvi evropskega jamstva za otroke. Zlasti razpoložljivost, kakovost in cenovna dostopnost predšolske vzgoje in varstva so ključne za podporo razvoju spretnosti in kompetenc otrok ter podpiranje udeležbe staršev na trgu dela.
16. Ob energetske krizi je bilo poudarjeno, da je treba zagotoviti dostop do **osnovnih storitev**, zlasti za ublažitev negativnih socialnih učinkov naraščajočih cen. Nedavno poročilo Komisije o dostopu do osnovnih storitev je potrdilo, da ima večina prebivalstva v EU dostop do osnovnih storitev (vključno z energijo, vodo, sanitarno oskrbo, prevozom in digitalnimi storitvami), vendar se ljudje, ki jim grozi revščina ali socialna izključenost, in najbolj marginalizirane osebe soočajo z največjimi ovirami pri dostopu do teh storitev. V poročilu je bilo poudarjeno, da je cenovna dostopnost lahko pomembna ovira za enak dostop, zlasti za energijo, sledijo pa ji digitalne komunikacije, promet ter voda in sanitarna oskrba. Odpravljanje **energetske revščine** je zato ključno za zagotovitev pravičnosti v zelenem prehodu, v skladu s priporočilom Sveta o zagotavljanju pravičnega prehoda na podnebno nevtralnost. Razpoložljivost in dostopnost predstavljata tudi izziv za dostop, ki je včasih povezan z drugimi ovirami, kot so pomanjkanje spretnosti ali geografski dejavniki (razkorak med mesti in podeželjem, oddaljene in otoške regije). Financiranje EU, vključno z načrtom RePower EU, lahko podpre prizadevanja držav članic pri reševanju sedanjih negotovih scenarijev in strukturnih izzivov pri dostopu do osnovnih storitev.

17. V tematskem poročilu na področju socialnih razmer za leto 2023 so bili ocenjeni obstoječi in izredni ukrepi držav članic za **soočanje s krizo na področju energije in življenjskih stroškov**. S stališča, usmerjenega v prihodnost, je potrebna stalna osredotočenost na politike za boj proti energetske revščini. Dolgoročne nacionalne strategije zahtevajo, da se prilagoditve sistemov socialne zaščite in socialnega vključevanja združijo s prilagoditvami socialnih storitev. Trajni ukrepi, kot so zlasti mehanizmi indeksacije plač in socialnih prejemkov, prispevajo k ublažitvi učinkov visoke inflacije na realne dohodke in življenjski standard. V zvezi s tem je mogoče ugotoviti, da ti ukrepi doslej niso vodili v „nadaljnje povečanje inflacije“. Podporni ukrepi posebej za boj proti energetske revščini z izboljšanjem cenovne dostopnosti energije so večinoma začasni (82 %) in so običajno splošni. Večina teh začasnih ukrepov bo zaključena do konca leta 2023, kar kaže na morebitno potrebo po stalni osredotočenosti na politike za bolj strukturiran boj proti energetske revščini. Potrebni so tudi ciljno usmerjeni pristopi, da bi učinkoviteje ublažili negativne učinke krize za tiste, ki so ranljivejši in bolj prizadeti. Vzpostaviti bi bilo treba namenske strukture za ocenjevanje, spremljanje in odpravljanje energetske revščine, tudi zaradi boljše usmerjenosti ukrepov politike v izrednih razmerah.
18. Nadalje bi si bilo treba prizadevati za zagotavljanje **cenovno dostopnih stanovanj**, vključno s socialnimi in/ali cenovno dostopnimi najemnimi stanovanji, in sicer z načrti, reformami in naložbami. Države članice bi morale biti pozorne tudi na posebne stanovanjske potrebe, kot so stanovanja za ljudi v ranljivem položaju in invalide. Izvajati bi bilo treba politike za preprečevanje prisilnih izselitev in izvajanje načela „najprej stanovanje“ za **brezdomce** ter politike za odpravo segregacije. Potrebni so strožji okviri za spremljanje in usklajevanje stanovanjskih politik (vključno z nadzorom nad najemninami in obdavčitvijo) z drugimi socialnimi politikami (npr. dohodkovna podpora in stanovanjski dodatki) in storitvami (npr. prevoz). Države članice si v okviru evropske platforme za boj proti brezdomstvu prizadevajo za odpravo brezdomstva do leta 2030.

19. Glede na visoko inflacijo in naraščajoče stroške energije so lahko **upokojenci** bolj ranljivi, saj imajo manj nadzora in prožnosti pri prilagajanju svojih dohodkov spreminjajočim se okoliščinam. Države članice bi morale zaščititi življenjski standard upokojenega prebivalstva s sprejetjem ukrepov, namenjenih ranljivim skupinam, kot so upokojenci z nizkimi dohodki. V skladu z nacionalnimi posebnostmi bi lahko poleg indeksacije pokojnin razmislili o dodatnih ciljno usmerjenih ukrepih, kot so plačila na podlagi premoženjskega stanja, odvisno od zasnove pokojninskega sistema. Države članice bi si morale še naprej prizadevati za zagotavljanje učinkovitosti socialne zaščite v starosti, ustreznosti pokojnin in vzdržnosti pokojninskih sistemov, in sicer v okviru strukturnih reform, s katerimi bi se soočili z izzivi staranja prebivalstva, zmanjševanja števila delovno sposobnih Evropejcev in Evropejk in razvijajočih se trgov dela. Spodbujanje večje udeležbe na trgu dela na splošno ali posebej podpiranje zaposlovanja starejših delavcev lahko prispevajo k izboljšanju ravni pokojnin in fiskalne vzdržnosti pokojninskega sistema.

20. Odpraviti je treba sistemske pomanjkljivosti v nacionalnih sistemih oskrbe, da se zagotovi **dostop do visokokakovostnih cenovno dostopnih storitev dolgotrajne oskrbe**, in sicer ob močnem povečanju povpraševanja po zdravstvenih storitvah in storitvah dolgotrajne oskrbe ter manj delovno sposobnih osebah, ki prispevajo v sisteme socialne zaščite. Pri reševanju teh izzivov lahko pomagajo izvedbeni ukrepi iz priporočila Sveta iz leta 2022 o dostopu do cenovno dostopne in visokokakovostne dolgotrajne oskrbe. Zagotavljanje dolgotrajne oskrbe je ključnega pomena tudi v okviru udeležbe žensk na trgu dela in spoštovanja temeljnih človekovih pravic oseb, ki potrebujejo oskrbo. Naložbe v zdravo staranje, preprečevanje in rehabilitacija lahko z razširitvijo ponudbe visokokakovostnih storitev, ki so osredotočene na posameznika in spoštujejo svobodo izbire, pomagajo zmanjšati povpraševanje po dolgotrajni oskrbi. Z boljšim povezovanjem zdravstvenih storitev in storitev dolgotrajne oskrbe se lahko bolje odzovemo na potrebe po oskrbi ter zagotovimo najboljšo uporabo omejenih finančnih in človeških virov. Bolj se je treba osredotočiti na standarde kakovosti in zagotavljanje kakovosti. Izvajati je treba ukrepe za izboljšanje delovnih pogojev ter zadržanje in privabljanje osebja. Digitalizacija in druge inovativne rešitve lahko pomagajo izboljšati delovne pogoje in omogočiti daljše neodvisno življenje doma.

21. Po pandemiji COVID-19 bi morale države članice še naprej obravnavati obstoječe izzive evropskih **zdravstvenih sistemov** ter izboljšati njihovo odpornost in pripravljenost na morebitne prihodnje krize. Reforme bi morale vključevati nadgradnjo zdravstvenih ustanov, izboljšanje zmogljivosti na področju javnega zdravja, odpravo pomanjkanja delovne sile, izboljšanje preventivne oskrbe in uvajanje inovacij. Mehanizem za okrevanje in odpornost zagotavlja znatno podporo nacionalnim reformnim prizadevanjem. Zagotoviti je treba učinkovite varnostne mreže za zagotavljanje dostopa do zdravstvenega varstva za najranljivejše. Nadaljnja prizadevanja za izboljšanje celovite oskrbe, vključno z usklajevanjem s socialnimi službami, bodo ključnega pomena za izboljšanje učinkovitosti oskrbe. Uvajanje telemedicine in drugih digitalnih rešitev ob upoštevanju digitalnega razkoraka bi moralo še naprej izboljševati dostopnost oskrbe in spodbujati boljše zdravstvene rezultate za prebivalstvo. Krepitev spodbujanja zdravja in preprečevanja bolezni bo ključnega pomena za izboljšanje rezultatov na področju zdravja. Duševno zdravje je bilo še posebej ogroženo zaradi pandemije COVID-19, ki je imela znatne socialne posledice in je negativno vplivala na splošno dobro počutje in kakovost življenja posameznikov, zlasti med mladimi. V skladu z nedavno pobudo Komisije o celovitem pristopu k duševnemu zdravju so potrebna prizadevanja za vzpostavitev celostnega medsektorskega pristopa k duševnemu zdravju, tudi z vključevanjem storitev na področju duševnega zdravja v primarno zdravstveno varstvo in prehodom na oskrbo v skupnosti.
22. **Evropski semester** je še naprej učinkovito usklajevalno orodje za spodbujanje trajnostne in vključujoče gospodarske rasti, konkurenčnosti, zaposlovanja in ustrezne socialne zaščite in socialne vključenosti. Ker so številni reformni ukrepi, ki so jih sprejele države članice, del nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost, je še vedno bistveno, da so Svet EPSCO in njegovi svetovalni organi še naprej tesno vključeni v stalno spremljanje izvajanja teh načrtov.

23. Da bi okrepili socialno Evropo in podprli izvajanje evropskega stebra socialnih pravic na ravni EU in držav članic, bi bilo treba ob ustreznem upoštevanju ustreznih pristojnosti ohraniti konstruktiven **dialog** med institucijami EU, državami članicami, socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe.
24. Odbor za zaposlovanje in Odbor za socialno zaščito sta v skupnem horizontalnem mnenju (z Odborom za zaposlovanje) o evropskem semestru 2023 za zasedanje Sveta EPSCO junija 2023 pozvala k vzpostavitvi tesnejšega usklajevanja ekonomskih, fiskalnih, zaposlitvenih in socialnih politik. V zvezi s tem odbora priznavata, da je treba posodobiti njuna orodja za spremljanje, hkrati pa preprečiti tveganja povečanega upravnega bremena. Odbor za socialno zaščito trenutno pregleduje okvire za spremljanje socialnih kazalnikov, vključno z analitičnimi orodji, ki se uporabljajo v letnem poročilu tega odbora, po potrebi nekatere skupaj z Odborom za zaposlovanje, da bi poenostavil in utrdil obstoječa orodja.
25. Evropska komisija naj pri pripravi letnega pregleda trajnostne rasti za leto 2024 upošteva navedene usmeritve politike.